

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

ÖNNUR AÐALDEILD

MÁLID SIGRÍÐUR ELÍN SIGFÚSDÓTTIR gegn ÍSLANDI

(Kæra nr. 41382/17)

DÓMUR

6. gr. (sakamál) • Óvilhallur dómstóll • Hátt settur stjórnandi í banka sakfelldur fyrir brot sem tengdust falli bankanna með dómi fimm dómara, þar sem einn dómarrinn hafði beðið verulegt tjón vegna fallsins • Skortur á hlutlægri óhlutdrægni • Engin álitafni að því er varðar annan dómara sem varð fyrir óverulegu tjóni vegna falls sama banka • Engin álitafni að því er varðar þriðja dómara sem beðið hafði tjón vegna falls annars banka

STRASBORG

25. febrúar 2020

ENDANLEG ÚTGÁFA

25/06/2020

Dómur þessi varð endanlegur með þeim hætti sem kveðið er á um í 2. mgr. 44. gr. mannréttindasáttmálans. Texti hans kann að sæta ritstjórnarbreytingum.

Í málinu Sigríður Elín Sigfúsdóttir gegn Íslandi

kveður Mannréttindadómstóll Evrópu (önnur aðaldeild), sem situr í deild skipaðri:

Marko Bošnjak, *forseta*,
Robert Spano,
Egidijus Kūris,
Ivana Jelić,
Arnfinn Bårdsen,
Darian Pavli,
Peeter Roosma, *dómurum*,

og Hasan Bakırcı, *varadeildarritara*,

eftir að hafa fjallað um málið á lokuðum fundi hinn 4. febrúar 2020, upp eftirfarandi dóm, sem var samþykktur þann dag er síðast greinir:

MÁLSMEDFERÐ

1. Mál þetta á upphaf sitt í kæru (nr. 41382/17) sem Sigríður Elín Sigfúsdóttir („kærandi“), sem er íslenskur ríkisborgari, lagði fram gegn Íslandi á grundvelli 34. gr. samningsins um verndun mannréttinda og mannfrelsis („mannréttinasáttmálinn“) 2. júní 2017.

2. Í fyrirsvari fyrir kæranda var Helga Melkorka Óttarsdóttir, lögmaður í Reykjavík. Í fyrirsvari fyrir ríkisstjórn Íslands („ríkið“) var Einar Karl Hallvarðsson, ríkislögmaður, sem umboðsmaður þess.

3. Kærandi taldi, sér í lagi, að brotið hefði verið gegn rétti hennar til málsmeðferðar fyrir sjálfstæðum og óvilhøllum dómstóli og rétti hennar til að teljast saklaus uns sekt hennar væri sönnuð skv. 1. og 2. mgr. 6. gr. mannréttinasáttmálans

4. Tilkynning um kærana var send ríkinu 18. apríl 2018.

MÁL SATVIK

I. MÁLAVEXTIR

5. Kærandi er fædd 1955 og búsett á Selfossi.

A. Forsaga málsins

6. Haustið 2008 lagðist alþjóðlega lausafjarkreppan á íslenska fjármálamarkaðinn. Á tveimur dögum, 7.-9. október 2008, skipaði fjármálaeftirlitið (FME) sérhverjum af þremur stærstu íslensku bönkunum

skilanefnd, sem tók yfir rekstur þeirra; fall hvers þessara banka hafði stórfelld áhrif á þá banka sem eftir stóðu. Einn bankanna sem féll var Landsbanki Íslands hf. (hér eftir „Landsbankinn“), sem hrundi 7. október 2008. Í kjölfar þessara atburða var sett á stofn embætti sérstaks saksóknara (hér eftir sérstakur saksóknari).

7. Kærandi gegndi stöðu forstöðumanns fyrirtækjasviðs Landsbankans frá 2003 til 9. október 2008, en þá var hún ráðinn sem bankastjóri Nýja Landsbankans (nýr banki sem tók yfir innlendan rekstur Landsbankans) og gegndi hún þeirri stöðu til febrúarmánaðar 2009.

8. Hinn 30. september 2008 hafði félagið Imon ehf., í eigu fjárfestis, M.A., keypt 250.000.000 hluti í Landsbankanum og voru kaupin fjármögnuð með láni frá Landsbankanum (hér eftir „Imon viðskiptin“). Var lánið tryggt með handveði í hinum keyptu hlutabréfum, svo og í stofnfjárbréfum Imons í Byr Sparisjóði. Kærandi, sem sat í lánanefnd Landsbankans, hafði samþykkt lánið 3. október 2008, fjórum dögum fyrir fall bankans.

B. Sakamálið á hendur kæranda

9. Með bréfi dagsettu 20. maí 2009 beindi FME kæru til sérstaks saksóknara varðandi Imon viðskiptin. Með bréfi dagsettu 19. október 2010 beindi FME kæru til sérstaks saksóknara þar sem farið var fram á rannsókn vegna meintrar markaðsmisnotkunar af hálfu Landsbankans á tímabilinu maí 2003 til október 2008. Meðal viðskiptanna sem vikið er að í síðara bréfinu voru kaup Imons á hlutum í Landsbankanum 30. september og 3. október 2008.

10. Hinn 15. mars 2013 gaf sérstakur saksóknari út ákæru á hendur kæranda, þar sem hún var sökuð um umboðssvik skv. 249. gr. almennra hegningarlaga (nr. 19/1940) og markaðsmisnotkun skv. 117. gr. laga nr. 108/2007, um verðbréfavíðskipti, ásamt S.Á., sem verið hafði annar tveggja bankastjóra Landsbankans á þeim tíma sem Imon viðskiptin áttu sér stað, og S.G., fyrrum forstöðumanni verðbréfamíðlunar Landabankans.

11. Hinn 5. júní 2014 sýknaði Héraðsdómur Reykjavíkur bæði kæranda og S.Á. af ákærunum gegn þeim, en sakfelldi S.G. fyrir markaðsmisnotkun.

12. Hinn 8. október 2015 sneri Hæstiréttur við sýknudómi héraðsdóms yfir kæranda og S.Á. Í Hæstarétti var kærandi sakfelld fyrir umboðssvik og hlutdeild í markaðsmisnotkun og hlaut hún 18 mánaða fangelsisdóm. Í dóminum í málinu sátu dómarnir M.S., V.M.M., E.T., H.I.J. og Þ.Ö.

C. Ný gögn koma fram

13. Hinn 5. desember 2016 komu fyrst fram fjárhagslegar trúnaðarupplýsingar í fjölmiðlum varðandi dómara Hæstaréttar. Í röð fréttu í sjónvarpi, í fréttablöðum og á netinu kom fram að einhverjir þeirra hefðu átt eignarhluti í íslensku bönkunum fyrir hrun þeirra árið 2008. Í

fréttaumfjölluninni var athygli í meginráttum beint að tveimur aðalatriðum. Í fyrsta lagi beindist athyglin að því að um þessa hlutafjäreign hefði að minnsta kosti í sumum tilvikum ekki verið tilkynnt til nefndar um dómarastörf. Í öðru lagi var fjallað um hugsanlega hagsmunaárekstra dómaranna vegna fjárfestinga þeirra í íslenskum hlutabréfum og sjóðum og hvort umræddir dómarar hefðu dæmt í málum þrátt fyrir slíka mögulega hagsmunaárekstra. Fréttaumfjöllunin tók meðal annars til nokkurra þeirra hæstaréttardómara sem dæmt höfðu í máli kæranda. Að sögn kæranda var þetta í fyrsta skipti sem hún hafði fregnir af hlutabréfaeignþeirra.

14. Hinn 9. desember 2016 birti fyrrum formaður nefndarinnar um dómarastörf grein í dagblaði þar sem hann skýrði frá því að skyldan til þess að tilkynna um eignarhluti hvíldi á viðkomandi dómara og að nefndin héldi ekki uppi fyrirspurnum með reglubundnum hætti. Myndi nefndin ekki svara slíkum tilkynningum nema í þeim tilvikum þar sem talið væri að dómaranum væri óheimilt að eiga eignarhluti að verðmæti umfram 3 milljónir króna (u.þ.b. 22.300 evrur (EUR)) í félagi eða atvinnufyrirtæki sem hefur skráð gengi í verðbréfavíðskiptum, eða 5% í óskráðu félagi. Í skjalasafni nefndarinnar væri að finna tilkynningu frá dómaranum M.S. frá 2007 þar sem fram kæmi að hann hefði selt hlutabréf sín í Glitni banka hf. (hér eftir „Glitnir“), sem hann hefði eignast nokkrum árum áður. Tilkynning hans um móttöku hlutabréfanna hefði verið aðgengileg í skjalasafni nefndarinnar síðan 2010.

15. Eftir birtingu fréttanna fór kærandi hinn 22. desember 2016 fram á upplýsingar frá nefndinni um dómarastörf um tilkynnta fjárhagslega hagsmuni þeirra hæstaréttardómara sem setið höfðu sem dómarar í málinu gegn henni.

16. Nefndin svaraði beiðni kæranda með bréfi dagsettu 31. desember 2016. Í öðru bréfi 15. febrúar 2017 skýrði nefndin frá því að dómari M.S. hefði erft hlutabréf árið 2002 en hefði selt þau 2003 og 2007 og hefði þannig ekki átt nein hlutabréf lengur í Glitni í lok 2013. Dómararnir V.M.M. og E.T. hefðu ekki verið skipaðir í embætti dómara fyrr en í september 2010 og 2011, hvor um sig, og þeim hefði því ekki verið skylt að tilkynna um fyrri eignarhluti sína sem glatast höfðu við hrun bankans. Þeir tveir dómarar sem eftir stóðu hefðu tilkynnt nefndinni árin 1998 og 2013, hvor um sig, að þeir ættu engin hlutabréf. Þá upplýsti nefndin kæranda um að á fundi sínum 15. desember 2016 hefði nefndin ákveðið að eignir í fjárvörslusjóðum og sambærilegum sjóðum væru ekki tilkynningarskyldar.

17. Í ársbyrjun 2017, eftir fréttaumfjöllunina, birti Hæstiréttur upplýsingar um eignarhluti hæstaréttardómaranna á vefsíðu sinni. Bauð rétturinn öllum aðilum að málunum sem Hæstiréttur hefði dæmt í að senda fyrirspurnir til réttarins ef þörf krefði, m.a. varðandi eignarhluta hvers dómara, þannig að aðilar gætu þá fengið nánari upplýsingar frá fyrri tímabilum beint frá Hæstarétti.

18. Hinn 7. mars 2017 sendi kærandi bréf til Hæstaréttar þar sem farið var fram á tiltekna upplýsingar varðandi hæstaréttardómarana sem komið höfðu að máli hennar, m.a. varðandi eignir í hlutabréfum og sjóðum sem þeir eða nán skyldmenni þeirra eða félög tengd þeim hefðu átt á tímabilinu frá 2001 til 2015.

19. Með bréfi dagsettu 21. mars 2017 afhenti Hæstiréttur kæranda og öðrum, sem sakfelldir höfðu verið í málinu, nákvæmar upplýsingar um eignarhluti hinna þriggja hæstaréttardómara í föllnu bönkunum þremur, Landsbankanum, Kaupþingi og Glitni. Lagði Hæstiréttur áherslu á að skyldan til þess að tilkynna um eignarhluti ætti ekki við um nán skyldmenni dómara.

D. Beiðni um endurupptöku málsins

20. 2. desember 2016 lagði kærandi beiðni fyrir endurupptökunefnd um endurupptöku málsins gegn henni. Færði hún fram ýmis rök, sem einkum vörðuðu efnisatriði málsins gegn henni. Með bréfi 3. mars 2017 færði kærandi frekari rök fyrir beiðni sinni um endurupptöku. Í bréfinu vísaði hún til fjárhagslegra hagsmuna þriggja af dómurunum fimm sem skipað hefðu dóminn í máli hennar, það er að segja E.T., M.S. og V.M.M. Taldi hún að vegna þeirra hagsmuna hefði málið gegn henni verið andstætt 70. gr. stjórnarskrárinnar og 6. gr. mannréttindasáttmálans og að skilyrðin fyrir endurupptöku skv. 1. mgr. 228. gr. laga um meðferð sakamála (sjá 24. mgr. hér fyrir neðan) væru að því leyti uppfyllt.

21. Með bréfi 15. desember 2017 skýrði ríkissaksóknari nefndinni frá því að dómarnir E.T. og V.M.M. óskuðu eftir að eiga aðkomu að málinu og senda inn athugasemdir. Athugasemdir þeirra, dagsettar 23. og 24. apríl 2018, voru síðan lagðar fyrir nefndina. Í greinargerð sinni lýsti E.T. því að nafnvirði eignarhluta hans í Landsbankanum hefði verið 87.383 kr.; þar af hefði hann eignast 85.041 kr. á árunum 2003 og 2004, og 2.342 hefði hann eignast með hlutfjáraukningu árið 2008. Kaupverðið hefði verið 374.112 kr., en 3. október 2008 hefðu hlutabréfin verið metin á 1.738.922 kr. Þá lýsti E.T. því að nafnvirði hlutabréfa hans í Glitni hefði verið 287.124 kr. á árinu 2008. Hefði kaupverð þeirra verið 772.817 kr. Í greinargerð sinni lýsti V.M.M. því að hann hefði eignast hlutabréf í Landsbankanum að heildarnafnvirði 428.075 kr. á tímabilinu 8. mars til 26. september 2007. Kaupverðið hefði verið 14.753.256 kr., en 3. október 2008 hefðu hlutabréfin verið metin á 8.518.692 kr.

22. Með úrskurði 12. maí 2019 féllst endurupptökunefnd á beiðni kæranda um endurupptöku. Á grundvelli d-liðar 1. mgr. 228. gr. laga um meðferð sakamála og með vísan til réttar kæranda skv. stjórnarskrá og mannréttindasáttmálanum til réttlátrar málsmeðferðar fyrir sjálfstæðum og óvilhöttum dómstóli, eins og sá réttur væri túlkaður í dómaframkvæmd mannréttindadómstólsins, taldi nefndin að fjárhagslegir hagsmunir V.M.M. í Landsbankanum hefðu verið slíkir að þeir væru til þess fallnir að vekja

rökstuddan ótta um að rétturinn í máli kærandsans hefði skort tilskilda óhlutdrægni. Í upphafi benti nefndin á að óumdeilt væri að dómaramir E.T. og V.M.M. hefðu átt hlutabréf í Landsbankanum, bæði á þeim tíma sem þeir atburðir áttu sér stað, sem voru tilefni saksóknar gegn kæranda, og á þeim tíma sem bankinn var tekinn yfir af íslenska ríkinu og að þeir hefðu orðið fyrir fjárhagslegu tjóni af þeim sökum. Í því sambandi benti nefndin á það sérstaklega að hagsmunir V.M.M. hefðu verið verulegir, þar sem kaupverð eignarhlutanna hefði numið 14.753.256 kr. Þegar þeir voru keyptir og síðasta áætlað verðgildi þeirra hefði numið 8.518.692 kr., en allir hefðu þeir orðið verðlausir þegar Landsbankinn hefði verið tekinn yfir af íslenska ríkinu. Yrði að telja slíkt fjárhagslegt tjón verulegt, þrátt fyrir að það hefði átt sér stað nokkrum árum áður en dómarrinn sat í dóminum. Gaf nefndin vægi þeirri staðreynd að í niðurstöðum Hæstaréttar í máli kæranda hefði rétturinn talið að „[ó]varlegar ákvarðanir [kæranda] um lánveitingar gátu því valdið hluthöfum í Landsbanka Íslands hf., stórum sem smáum, svo og öllum almenningi fjártjóni.“ Veitti nefndin því enn fremur athygli að upplýsingar um eignarhluti V.M.M. hefðu ekki legið fyrir á þeim tíma sem réttarhaldið stóð yfir og hefðu því ekki verið kæranda kunnar. Þar sem nefndin taldi ljóst að hagsmunir V.M.M. gæfu nægilegt tilefni til endurupptöku málsins gegn kæranda tók hún ekki afstöðu til meints skorts annarra dómara á óhlutdrægni.

Málsmeðferðin varðandi endurupptöku máls kæranda stendur enn yfir í Hæstarétti (sjá 24. og 37. mgr. hér fyrir neðan).

II. VIÐEIGANDI LANDSLÖG

A. Stjórnarskrá

23. Í 70. gr. stjórnarskrár Lýðveldisins Íslands er kveðið á um að öllum beri réttur til að fá úrlausn um réttindi sín og skyldur eða um ákæru á hendur sér um refsiverða háttsemi með réttlátri málsmeðferð innan hæfilegs tíma fyrir óháðum og óhlutdrægum dómstóli.

B. Lög um meðferð sakamála (nr. 88/2008)

24. Samkvæmt g-lið 1. mgr. 6. gr. laga um meðferð sakamála er dómari, þar á meðal meðdómsmaður, meðal annars vanhæfur til að fara með mál ef fyrir hendi eru önnur atvik eða aðstæður sem eru fallnar til þess að draga óhlutdrægni hans með réttu í efa. Í 1. mgr. 7. gr. er kveðið svo á:

„Dómari gætir að hæfi sínu til að fara með mál af sjálfsdáðum, en aðili getur einnig krafist að hann víki sæti. Dómsformaður gætir með sama hætti að hæfi sérfróðra meðdómsmanna.“

Samkvæmt lögum um meðferð sakamála nr. 88/2008 er unnt að endurupptaka mál við tiltekna aðstæður. Í 228. gr. laganna segir að hafi

héraðsdómur gengið í sakamáli sem ekki hefur verið áfrýjað og áfrýjunarfrestur er liðinn geti endurupptökunefnd orðið við beiðni manns, sem telur sig ranglega sakfelldan eða sakfelldan fyrir alvarlegra brot en það sem hann hefur framið, um að málið verði endurupptekið í héraði að uppfylltum tilteknum skilyrðum. Skilyrðin eru meðal annars að verulegir annmarkar hafi verið á meðferð máls þannig að áhrif hafi haft á niðurstöðu þess (d-liður). Ríkissaksóknari getur beiðst endurupptöku máls til hagsbóta fyrir dómfelldan aðila ef hann telur skilyrði 1. mgr. 228. gr. laganna uppfyllt. Samkvæmt 229. gr. laganna skal beiðnin vera skrifleg og henni beint til endurupptökunefndar. Í henni skal ítarlega rökstutt hvernig skilyrðum til endurupptöku teljist fullnægt. Samkvæmt 231. gr. laganna tekur endurupptökunefnd ákvörðun um hvort mál verði endurupptekið. Sé beiðni um endurupptöku tekin til greina skal fyrri dómur í málinu halda gildi sínu þar til nýr dómur hefur verið kveðinn upp í málinu. Í 232. gr. laganna segir að endurupptökunefnd geti samþykkt beiðni um endurupptöku máls sem endanlega hefur verið dæmt í Landsrétti eða Hæstarétti og að nýr dómur verði þá kveðinn upp ef fullnægt er þeim skilyrðum sem greinir í 228. gr.

Með dómum Hæstaréttar 25. febrúar 2016 (nr. 628/2015) og 27. september 2018 (nr. 521/2017) var talið af hinum innlenda dómi að endurupptökunefnd væri stjórnarsýslustofnun sem heyrði undir framkvæmdavaldið. Þannig sættu ákvarðanir nefndarinnar endurskoðun dómstóla samkvæmt 60. gr. stjórnarskrárinnar. Því kæmi það í hlut hinna innlendu dómstóla að ákvarða hvort nefndin hefði með réttu komist að niðurstöðu um endurupptöku máls sem lokið hafi með dómi.

C. Dómstólalög nr. 15/1998.

25. 26. gr. dómstólalaga (lög nr. 15/1998) á þeim tíma sem um ræðir hljóðaði svo:

„Dómara er óheimilt að taka að sér starf eða eiga hlut í félagi eða atvinnufyrirtæki ef slíkt fær ekki samrýmst stöðu hans eða leiðir af sér hættu á að hann geti ekki sinnt embættisstarfi sínu sem skyldi.

...

Nefnd um dómarastörf setur almennar reglur um að hvaða marki samrýmanlegt sé embætti dómara að hann eigi hlut í félagi eða atvinnufyrirtæki. Dómari skal tilkynna nefndinni um hlut sem hann eignast í félagi eða fyrirtæki. Sé ekki getið um heimild til að eiga slíkan hlut í almennum reglum nefndarinnar skal dómari þó fyrir fram leita leyfis hennar til þess.

Með rökstuddri ákvörðun getur nefnd um dómarastörf meinað dómara að gegna aukastarfi eða eiga hlut í félagi eða atvinnufyrirtæki. Dómara ber að hlíta slíku banni, en heimilt er að leita úrlausnar dómstóla um lögmæti þess.“

D. Reglur nr. 463/2000 sem í gildi voru á þeim tíma sem um ræðir

26. Í 7. gr. reglna nr. 463/2000 um aukastörf héraðsdómara og hæstaréttardómara og eignarhlut þeirra í félögum og atvinnufyrirtækjum frá 20. júní 2000 er kveðið svo á:

„Dómara er heimilt að eiga hlut í öðrum félögum og atvinnufyrirtækjum en þeim, sem sérstakar lögfestar hömlur gilda um varðandi eignaraðild.

Skylt er dómara að tilkynna nefnd um dómarastörf um eignarhlut sinn í félagi, sem hefur skráð gengi í verðbréfavíðskiptum, sé hann að verðmæti allt að 3.000.000 króna. Sama á við um önnur félög, sem dómari á allt að 5% hlut í.

Leita skal heimildar nefndarinnar sé eignarhlutur dómara í félagi umfram þau mörk, sem greinir að framan.“

27. Í 9. gr. sömu reglna var kveðið á um að aðili dómsmáls ætti rétt á að fá frá nefnd um dómarastörf upplýsingar um tiltekið aukastarf eða eignarhlut dómara í félagi, ef það gæti að mati nefndarinnar skipt máli fyrir það ágreiningsefni, sem til úrlausnar væri, eða hefði verið dæmt.

LAGAATRÍÐII. MEINT BROTT GEGN 1. MGR. 6. GR. MANNRÉTTINDASÁTTMÁLANS

28. Kærandi taldi að brotið hefði verið gegn rétti hennar til málsmeðferðar fyrir sjálfstæðum og óvilhöllum dómstóli skv. 1. mgr. 6. gr. mannréttindasáttmálans, sem er svohljóðandi:

„1. Þegar kveða skal á um réttindi og skyldur manns að einkamálarétti eða um sök, sem hann er borinn um refsivert brott, skal hann eiga rétt til réttlátrar og opinberrar málsmeðferðar innan hæfilegs tíma fyrir sjálfstæðum og óvilhöllum dómstóli. Sé skipan hans ákveðin með lögum. ...“

29. Ríkið mótmælti þessum málatilbúnaði.

Meðferðarhæfi

30. Ríkið taldi að kærandi hefði ekki lagt fram umsókn sína innan sex mánaða frestsins. Endanlegur dómur Hæstaréttar hefði fallið 8. október 2015, en kærán hefði ekki verið lögð fyrir réttinn fyrr en 2. júní 2017. Hefði kærandi getað fengið upplýsingar um eignarhluti dómarsins M.S. hjá nefndinni um dómarastörf hefði hún lagt fram beiðni þess efnis, þar sem þær upplýsingar hefðu legið fyrir. V.M.M. og E.T. hefðu ekki verið skipaðir hæstaréttardómarar fyrr en 2010 og 2011, og hefði því ekki verið skylt að tilkynna um eignarhluti sína í hinum föllnu bönkum. Kærandi hefði aldrei leitað upplýsinga hjá nefndinni og hefði því ekki látið til hlítar reyna á þau úrræði innlendra laga sem hún átti kost á. Því hefði sex mánaða fyrningarfresturinn byrjað að líða 8. október 2015.

31. Benti ríkið á að kærandi hefði farið þess á leit við endurupptökunefnd 2. desember 2016 að mál hennar yrði tekið upp að nýju, þ.e.a.s. áður en fréttaumfjöllun um eignarhluti dómarsins hefði orðið opinber. Beiðni um endurupptöku teldist raunhæft úrræði samkvæmt íslenskum lögum. Raunhæfir möguleikar hefðu verið á því að nefndin féllist á beiðni kæranda um endurupptöku.

32. Kærandi lagði áherslu á að samkvæmt dómaframkvæmd mannréttindadómstólsins væri henni ekki skylt að leita óvenjulegra úrræða svo sem atbeina endurupptökunefndar. Slíkt úrræði gæti ekki talist virkt í skilningi mannréttinasáttmálans, þar sem óeðlilegar tafir hefðu orðið á málsmeðferðinni og óvissa um niðurstöður. Þá væru störf nefndarinnar einnig ósamrýmanleg aðgreiningu valds samkvæmt íslensku stjórnarskránni og ákvarðanir hennar ekki endanlegar. Enn fremur hélt hún fram að hún hefði ekki vitað eða hefði ekki getað vitað fyrir 21. mars 2017 eða 5. desember 2016 um þá þætti sem valdir voru að skorti dómara á óhlutdrægni þar sem þær upplýsingar hefðu ekki verið opinberar. Þannig hefði hún uppfyllt kröfuna um að láta til hlítar reyna á innlend úrræði.

33. Kærandi hélt einnig fram að beiðni hennar hefði verið lögð fram innan sex mánaða frestsins. Það hefði ekki verið fyrir en 5. desember 2016 sem nýjar upplýsingar um fjárhagslega hagsmuni dómara hefðu komið í ljós og ekki fyrir en 21. mars 2017 sem hún hefði fengið nákvæmar upplýsingar um það mál frá Hæstarétti. Hefði beiðni hennar verið lögð fram innan sex mánaða frestsins, hvora dagsetninguna sem miðað væri við sem upphafspunkt.

34. Dómstóllinn bendir á að þótt beita verði reglunni um að neyta skuli allra innlendra úrræða af nokkrum sveigjanleika og án óþarfra formkrafa innan þess lagalega kerfis sem við lýði er varðandi verndun mannréttinda felst ekki einungis í reglunni að kærur skuli beina til þar til bærra dómstóla og að beita skuli þeim úrræðum sem til þess eru ætluð að andmæla umdeildum ákvörðunum sem haldið er fram að brjóti gegn einhverjum rétti samkvæmt mannréttinasáttmálanum. Í reglunni felst að jafnaði einnig að kærur sem síðar er ætlað að leggja fram á alþjóðlegum vettvangi þurfi að hafa komið fram fyrir þessum sömu dómstólum, að minnsta kosti að efni til, og í samræmi við formkröfur og tímamörk sem kveðið er á um í innlendum rétti (sjá meðal fjölmargra annarra heimilda *Fressoz og Roire gegn Frakklandi* [GC], nr. 29183/95, 37. mgr., ECHR 1999-I; *Azinas gegn Kýpur* [GC], nr. 56679/00, 38. mgr., ECHR 1999-III og *Vučković o.fl. gegn Serbíu* (fyrstu andmæli) [GC], nr. 17153/11 og 29 önnur mál, 71.-73. mgr., 25. mars 2014).

35. Dómstóllinn telur að jafnvel þótt gert sé ráð fyrir að mótmæli við aðkomu dómara að máli vegna meints skorts hans á óhlutdrægni teljist raunhæft úrræði sem ber að neyta í skilningi 1. mgr. 35. gr. mannréttinasáttmálans (sbr. *Sigurður Einarsson o.fl. gegn Íslandi*, nr. 39757/15, 45. mgr., 4. júní 2019) væri það ósanngjörn byrði að leggja á sakborning að gera þá kröfu að hann haldi uppi fyrirspurnum um hugsanlega annmarka á aðkomu dómara að máli yfir honum, sem ekki er með réttu hægt

að gera ráð fyrir að honum sé kunnugt um, hvort heldur er vegna fjölskyldutengsla, tengsla við aðila sem að málsmeðferðinni koma eða, eins og í þessu tilfelli, vegna fjárhagslegra hagsmuna dómans. Minnir dómstóllinn á í þessu sambandi að hann hefur áður talið að ætluð almenn vitneskja nægi ekki til þess að verjendur séu á varðbergi vegna hugsanlegs möguleika á skorti á óhlutdrægni dómara (sama heimild, 50. mgr.). Við slíkar aðstæður er það á ábyrgð viðkomandi dómara að benda á hvers kyns annmarka á aðkomu hans og annað hvort að víkja sæti eða, við aðstæður þar sem færa má fyrir því rök að hann sé vanhæfur, jafnvel þótt hann sé ekki fortakslaut vanhæfur að lögum, að vekja athygli málsaðila á því atriði til þess að þeim gefist kostur á að andmæla aðkomu dómans. Dómstóllinn veitir því sérstaka athygli að samkvæmt íslenskum lögum er dómara skylt að gæta að hæfi sínu til þess að fara með mál (sjá 24. mgr. hér að framan).

36. Af þeim sökum telur dómstóllinn að ekki sé unnt að vísa kærinni frá á þeim forsendum að ekki hafi verið til hlítar látið reyna á öll innlend úrræði vegna þess að kærandi lét undir höfuð leggjast að leggja fyrir nefndina um dómastörf beiðni um upplýsingar varðandi eignarhluti dómans M.S. Engu breytir um þessa niðurstöðu að hún hafi lagt fram slíka beiðni þegar henni varð kunnugt um hugsanleg vandkvæði þegar birtar voru fréttagreinir eftir að hún hafði verið sakfelld. Að því er varðar dómara V.M.M. og E.T. voru þeir ekki skipaðir hæstaréttardómarar fyrr en 2010 og 2011, og samkvæmt innlendum rétti bar þeim ekki skylda til þess að tilkynna um eignarhluti sem þeir kynnu að hafa átt áður, sérstaklega á þeim tíma sem bankarnir féllu. Þannig hefði beiðni kæranda um upplýsingar meðan á málsmeðferðinni stóð ekki leitt til þess að upplýst yrði um eignarhluti þeirra og samsvarandi fjárhagstjón.

37. Loks minnir dómstóllinn á að beiðni um endurupptöku getur ekki talist raunhæft úrræði að því er varðar kröfuna um að neyta skuli allra innlendra úrræða í skilningi 1. mgr. 35. gr. mannréttindasáttmálans (sjá t.d. *Korkmaz gegn Tyrklandi* (ákv.), nr. 42576/98, 17. janúar 2006, og *Nenkov gegn Búlgaríu* (ákv.), nr. 24128/02, 7. október 2008). Af þeim sökum getur sú staðreynd að endurupptökunefnd hafi fallist á beiðni kæranda og að álitaefnið um endurupptöku sé nú til umfjöllunar hjá Hæstarétti ekki réttlætt frávísun kærunnar á þeim forsendum að hún sé ótímabær. Því verður að vísa frá þeim andmælum ríkisins sem byggja á því að ekki hafi verið reynt á öll innlend úrræði.

38. Að því er varðar sex mánaða frestinn vekur dómstóllinn athygli á því að á meðan á réttarhaldinu yfir kæranda stóð í Hæstarétti vakti enginn dómara athygli á neinum hugsanlegum annmarka á aðkomu þeirra vegna fjárhagslegs tjóns sem þeir höfðu orðið fyrir vegna falls bankanna. Enn fremur, eins og áður er getið, bar kæranda engin skylda til þess að spyrjast fyrir um fjárhagsstöðu þeirra. Þannig varð kærandi fyrst áskynja um hugsanlega annmarka hinn 5. desember 2016 þegar greint var frá málinu í fjölmiðlum. Við þessar aðstæður, þar sem kærandi átti ekki kost á neinu

raunhæfu innlendu úrræði, telur dómstóllinn að sex mánaða fresturinn hafi í fyrsta lagi hafist þann dag. Þar sem kæra hennar barst dómstólnum 2. júní 2017 telst hún hafa borist tímanlega. Af því leiðir að hafna ber andmælum ríkisins í þessa veru. Þá telur dómstóllinn að þessi liður kærunnar sé ekki augljóslega illa grundaður í skilningi a-liðar 3. mgr. 35. gr. mannréttindasáttmálans. Enn fremur telur dómstóllinn að hann sé ekki ótækur til meðferðar á neinum öðrum forsendum. Hann verður því að teljast tækur til meðferðar.

B. Málsástæður

1. Sjónarmið aðila

(a) Kærandi

39. Kærandi taldi að bæði kröfur um huglægni og hlutlægni væru uppfylltar í þessu máli. Ástæða væri til þess að ætla að dómarnir M.S., V.M.M. og E.T. hefðu verið haldnir persónulegum fordómum og vilhalla gagnvart kæranda, sem sjá hefði mátt á orðalagi í dómi þeirra. Þeir dómarnir hefðu verið meðal þeirra sem voru tjónþolar vegna starfa kæranda og fjárhagslegt tjón þeirra hefði verið verulegt þegar litið væri til fjárhagslegrar stöðu þeirra almennt.

40. Að því er varðar hlutlægnisþáttinn hélt kærandi því fram að lögmætar efasemdir væru um óhlutdrægni dómanna M.S., V.M.M. og E.T. vegna verulegra fjárhagslegra hagsmuna þeirra í málinu og vegna þess að þeir hefðu látið undir höfuð leggjast að upplýsa um fjárhagslega hagsmuni sína eins og þeim bar samkvæmt íslenskum lögum. Dómarnir V.M.M. og E.T. hefðu aðeins haft vilja til þess að gefa upp tiltekna upplýsingar, en upplýsingarnar sem þeir hefðu gefið upp hefðu ekki gefið rétta mynd af heildarfjárhagsstöðu þeirra. Enginn af dómurunum hefði afhent upplýsingar varðandi fjárhagsstöðu sína á þeim tíma sem mál kæranda var til meðferðar fyrir Hæstarétti. Sú staðreynd að dómurunum V.M.M. og E.T. hefði ekki verið skylt að afla heimildar hjá nefndinni um dómastörf og að dómurum M.S. hefði ekki verið skylt að tilkynna um eignarhluti sína í fjárfestingar- og vörslusjóðum væri til marks um stórfellda annmarka á hinum íslenska lagaramma sem ætlaður er til þess að tryggja óhlutdrægni dómara.

41. Benti kærandi á að dómurinn V.M.M. hefði átt hlutabréf í Landsbankanum að nafnvirði 428.075 kr., sem hann hefði eignast árið 2007 á kaupverðinu 14.753.256, sem hann hefði tapað við hrunið. Fjárhæðin sem tapaðist hefði verið 1,5 sinnum árslaun hæstaréttardómara, eða 73% af árstekjum V.M.M. á árinu 2008, sem þýddi að tapið hefði haft veruleg áhrif á einkahagi hans, en engu að síður hefði hann ekki upplýst um þetta atriði fyrir neinum aðila málsins. Svo umtalsvert tjón í einu veffangi hlyti að vekja verulegar og lögmætar efasemdir um óhlutdrægni hans. Dómurinn E.T. hefði átt hlutabréf í Landsbankanum að nafnvirði 87.383 kr., sem hefðu haft

verðgildið 1.738.922 kr. (u.þ.b. 12.830 evrur) á þeim tíma sem bankinn féll og eignarhlutir hans urðu verðlausir. Hefði hann átt að segja sig frá máli kæranda, eða a.m.k. upplýsa málsaðila um fjárhagslega hagsmuni sína. Loks hefði dómarrinn M.S. átt hlutabréf í Glitni að nafnvirði 13.832 kr., sem hefðu haft markaðsvirðið u.þ.b. 350.000 kr. þegar bankinn féll. Að auki hefði hann átt verulegar fjárfestingar í íslensku fjármálamamörkuðunum sem námu 61.450.000 kr. að verðgildi en af þeim hefði hann tapað 7.607.000 kr. í fjármálakreppunni. Jafngilti tap hans 9,4 sinnum mánaðarlaun hans sem hæstaréttardómara á viðkomandi tíma. Þá hefðu ólögráða börn hans að öllum líkindum orðið fyrir tjóni vegna falls Landsbankans. Þannig lék verulegur og lögmætur vafi á óhlutdrægni hans. Lagði kærandi áherslu á að aðrir óhlutdrægir dómarar hefðu verið tiltækir til þess að dæma í máli hennar. Því hefði verið um að ræða brot gegn 1. mgr. 6. gr. sáttmálans.

(b) Ríkið

42. Ríkið hélt fram að engar hlutlægar ástæður væru fyrir kæranda til að óttast að dómarrarnir M.S., V.M.M. og E.T. hefðu ekki verið óhlutdrægir og sjálfstæðir í máli hennar. Að því er varðar huglæga þáttinni, hefðu þessir dómarar tekið skýrt fram við endurupptökunefnd að þeir bæru engan kala til kæranda eða annarra sakborninga í málinu. Þeir hefðu einnig dæmt í öðru sambærilegu máli gegn kæranda nokkrum mánuðum síðar, þar sem þeir hefðu sýknað hana. Að því er varðar hlutlæga þáttinn, hefðu sjö ár verið liðin frá því að eignarhlutir dómarranna urðu verðlausir. Tjón þeirra var því ekki nýlegt. Enn fremur hefði fjárhagsstaða þeirra sem lagaprófessorar fyrir hrunið verið góð og því hefði tapið á eignarhlutunum haft litla þýðingu, ef einhverja, fyrir fjárhag þeirra. Hlutafjáreign hefði verið afar algeng fyrir hrunið og allir vissu að kaup á hlutabréfum væru áhættufjárfesting. Hefðu niðurstöður Hæstaréttar ekki borið með sér neina óvild eða hlutdrægni gagnvart kæranda.

43. Enn fremur taldi ríkið að dómarrinn M.S. hefði uppfyllt skyldu sína til þess að upplýsa nefndina um dómarrastörf um eignarhluti sína umfram 3.000.000 kr. þegar árið 2002. Á þeim tíma sem dómarrarnir hefðu verið að fjalla um mál kæranda hefði enginn þeirra haft nein tengsl við Landsbankann. Engar vísbendingar væru um að dómarrarnir þrír hefðu ekki verið óhlutdrægir. Þeir hefðu kveðið upp samhljóða dóm, þar með talið þeir dómarar sem ekki áttu eignarhluti í hinum föllnu bönkum. Enn fremur hefði dómarrinn M.S. að beiðni ríkisins veitt upplýsingar hinn 11. janúar 2019 um fjárhagslegt tjón skyldmenna sinna. Í ljós hefði komið að einungis ólögráða börn hans hefðu orðið fyrir minni háttar tjóni og ekkert annað náði skyldmenni hefði einu sinni átt neina eignarhluti. Þannig hefði ekki verið um að ræða brot gegn 1. mgr. 6. gr. sáttmálans.

44. Ríkið hélt fram að dómarrinn M.S. hefði aldrei átt neina fjárhagslega hagsmuni í Landsbankanum og Kaupþingi en að hann hefði átt hlutabréf í Glitni að nafnvirði 13.832 kr. en markaðsvirði þeirra árið 2008 hefði verið innan við 300.000 kr. Þessi hlutabréf hefðu orðið verðlaus 7. október 2008.

Þá hefði hann sett 61.450.000 kr. í eignastýringu til nota í viðskiptum með verðbréf í innlendum og erlendum fjárfestingarsjóðum. Árið 2007 hefði hann tekið út 6.165.000 kr. og árið 2008 3.800.000 kr. úr eignastýringunni, og nam eftirstandandi höfuðstólsfjárhæð þannig 51.485.000 kr. Í lok 2008 hafði þessi höfuðstólsfjárhæð rýrnað um 7.607.000 kr. Tjón hans í kjölfar hruns bankanna nam þannig 7.950.000 kr. alls. Að því er varðar dómarann V.M.M., hefði hann átt hlutabréf að nafnvirði 428.075 kr. í Landsbankanum, sem hefðu tapast 8. október 2008, og þannig áður en hann var skipaður hæstaréttardómari árið 2010. Tjón hans hefði þannig numið alls 8.518.692 kr. (u.þ.b. 62.860 evrur). Loks hefði dómarann E.T. átt hlutabréf að nafnvirði 87.383 kr. í Landsbankanum og 287.124 kr. í Glitni, sem hefðu tapast í október 2008, og þannig áður en hann var skipaður hæstaréttardómari árið 2011. Tjón hans hefði þannig numið 6.246.769 kr. alls.

2. Álit dómstólsins

Almennar reglur

45. Dómstóllinn ítrekar að óhlutdrægni felst að jafnaði í því að ekki sé til að dreifa fordómum eða vilhalla og að unnt sé að sannreyna með ýmsum hætti hvort þeir séu fyrir hendi eða ekki. Samkvæmt viðteknum dómafordæmum dómstólsins ber að ákvarða hvort óhlutdrægni ríki, í skilningi 1. mgr. 6. gr. mannréttindasáttmálans, á grundvelli (i) huglægs prófsteins, þar sem taka verður mið af persónulegri sannfæringu og háttsemi tiltekins dómara – þ.e.a.s. hvort dómari hafi verið haldinn einhverjum persónulegum fordómum eða vilhalla í tilteknu máli, og (ii) hlutlægs prófsteins – þ.e.a.s. með því að ganga úr skugga um það hvort rétturinn sjálfur og, eftir atvikum, samsetning hans, veittu fullnægjandi tryggingu til þess að útiloka hvers kyns lögmætar efasemdir um óhlutdrægni hans (sjá *Morice gegn Frakklandi* [GC], nr. 29369/10, 73. mgr., ECHR 2015, með frekari tilvísunum).

46. Að því er varðar hinn huglæga prófsteinn er sú meginregla rótgróin í fordæmum dómstólsins að ganga verði út frá því að réttur sé laus við persónulega fordóma eða hlutdrægni. Gera verður ráð fyrir persónulegri óhlutdrægni dómara þar til annað sannast. Að því er varðar eðli þeirrar sönnunar sem þörf er á hefur dómstóllinn til að mynda grennslast fyrir um hvort dómari hafi sýnt af sér fjandskap eða óvild af persónulegum ástæðum (sama heimild, 74. mgr.).

47. Að því er varðar hlutlæga prófsteininn ber að ákvarða hvort fyrir hendi séu sannprófanlegar staðreyndir, án tillits til háttsemi dómarans, sem gætu vakið efasemdir um óhlutdrægni hans. Í því felst að þegar tekin er ákvörðun um það hvort í tilteknu máli hafi verið lögmæt ástæða til þess að óttast að tiltekinn dómara eða rétt hafi skort óhlutdrægni eru sjónarmið þess einstaklings sem um ræðir mikilvæg en ráða ekki úrslitum. Það sem ræður úrslitum er hvort telja megi þann ótta réttmætan á hlutlægum grundvelli

(sama heimild, 76. mgr., og *Pétur Þór Sigurðsson gegn Íslandi*, nr. 39731/98, § 37, 10. apríl 2003).

48. Hinn hlutlægi prófsteinn lýtur að mestu leyti að stigvenslum eða öðrum tengslum milli dómans og annarra sem að málsmeðferðinni koma eða mismunandi hlutverkum viðkomandi við meðferð málsins. (sjá *Kyprianou gegn Kýpur* [GC], nr. 73797/01, 121. mgr., ECHR 2005-XIII). Því verður að taka ákvörðun um það í hverju máli fyrir sig hvort tengslin sem um ræðir séu þess eðlis og af þeirri gráðu að þau bendi til skorts á óhlutdrægni af hálfu réttarins (sjá *Morice*, sem vísað er til hér að framan, 77. mgr.).

49. Í þessu sambandi kann jafnvel ásýnd að hafa tiltekið vægi, eða með öðrum orðum „ekki nægir að réttlætið nái fram að ganga; það þarf einnig að sjást að það nái fram að ganga.“ Í húfi er það traust sem dómstólar í lýðræðislegu þjóðfélagi verða að njóta hjá almenningi. Þannig ber dómara að segja sig frá máli ef lögmæt ástæða er til að óttast skort á óhlutdrægni af hans hálfu (sjá *Micallef gegn Möltu* [GC], nr. 17056/06, 98. mgr., ECHR 2009).

50. Enn fremur, til þess að dómstólar njóti hjá almenningi þess trausts, sem nauðsynlegt er, þarf einnig að taka mið af álitamálum um innra skipulag. Að fyrir hendi séu innlendar málsmeðferðarreglur sem tryggja óhlutdrægni, það er að segja reglur um hvenær dómurum beri að víkja sæti, skiptir máli. Slíkar reglur eru til vitnis um þá ætlan hins innlenda löggjafa að taka af allan eðlilegan vafa varðandi óhlutdrægni þess dómara eða dómstóls sem um ræðir og í þeim felst viðleitni til þess að tryggja óhlutdrægni með því að uppræta orsakir slíkra áhyggjuefna. Auk þess að tryggja að ekki sé fyrir hendi neinn raunverulegur vilhalli miða þær að því að uppræta alla ásýnd um hlutdrægni og stuðla þannig að því að efla það traust sem dómstólar í lýðræðislegu þjóðfélagi þurfa að njóta hjá almenningi. Dómstóllinn tekur mið af slíkum reglum þegar hann leggur eigið mat á það hvort réttur hafi verið óhlutdrægur og einkum og sér í lagi hvort telja megi ótta kæranda réttmætan á hlutlægum grundvelli (sama heimild, 99. mgr.).

(b) Gildi þessara meginreglna í þessu máli

51. Að því er varðar huglæga óhlutdrægni veitir dómstóllinn því athygli að engar vísbendingar eru um það í málgögnum að neinn af hinum þremur dómurum, M.S., V.M.M. og E.T., hafi sýnt kæranda fjandskap eða óvild af persónulegum ástæðum. Ekki er unnt að draga þá ályktun af orðalaginu í röksemdafærslunni í dómi Hæstaréttar að dómarnir sem um ræðir hafi auðsýnt neina raunverulega neikvæða afstöðu til kæranda. Þar sem engar sannanir eru um hið gagnstæða verður að gera ráð fyrir persónulegri óhlutdrægni dómara (sjá 46. mgr. hér að framan).

52. Svo vikið sé að hlutlægri óhlutdrægni þeirra kemur það í hlut dómstólsins í þessu máli að ákvarða hvort eignarhlutir dómara í Landsbankanum – bankanum þar sem kærandi var starfsmaður – og samsvarandi tjón þeirra þegar bankinn féll hafi verið þess eðlis og að því umfangi að af því mætti ráða skort á óhlutdrægni af hálfu Hæstaréttar í máli

kæranda. Í mati sínu ber dómstólnum einkum og sér í lagi að taka mið af þeirri staðreynd að það kom í hlut Hæstaréttar að kveða upp úr um sekt eða sakleysi kæranda, m.a. af þeirri ákæru að hafa átt hlutdeild í markaðsmisnotkun varðandi eignarhlutina í Landsbankanum, en af þeirri ákæru hafði hún verið sýknuð á fyrsta dómstigi (sjá 11. mgr. hér að framan).

53. Dómstóllinn veitir því eftirtekt í fyrsta lagi að samkvæmt upplýsingum frá málsaðilum (sjá 41. og 44. mgr. hér að framan) átti dómari M.S. aldrei hlutabréf í Landsbankanum. Að mati dómstólsins þurfa fjárhagslegir hagsmunir dómarsins að tengjast beint efni ágreiningsins á hinum innlenda vettvangi til þess að unnt sé að bera brigður á óhlutdrægni hans í þessu sambandi. Í ljósi þess að efnisatriði þessa máls vörðuð saknæma háttsemi, sem kæranda var gefið að sök og tengdist stöðu hennar sem forstöðumanns fyrirtækjasviðs og nefndarmanns í lánanefnd Landsbankans, og að M.S. átti enga eignarhluti í þeim banka, hafði hann enga beina hagsmuni af niðurstöðu réttarhaldsins og því voru engar forsendur til þess að bera brigður á óhlutdrægni hans. Sú staðreynd að hann átti eignarhluti í öðrum banka, Glitni, svo og aðrar fjárfestingar sem hann tapaði vegna bankakreppunnar almennt, breytir ekki þeirri niðurstöðu. Loks er sú staðhæfing kæranda að börn M.S. hafi að öllum líkindum þolað verulegt tjón vegna falls Landsbankans byggð á getgátum án nokkurs rökstuðnings af neinu tagi og því verður hún ekki tekin til greina. Þess má geta í þessu sambandi að dómari M.S. gerði sjálfur ríkinu grein fyrir því að tjón barna hans hefði verið minni háttar (sjá 43. mgr. hér að framan) og engar vísbendingar eru um að það tjón hafi tengst Landsbankanum. Af þeim sökum telur dómstóllinn að ótti kæranda um skort M.S. á óhlutdrægni hafi ekki verið á rökum reistur.

54. Dómstóllinn veitir því athygli að dómari E.T. átti hlutabréf í Landsbankanum að nafnvirði 87.383 kr., sem að sögn kæranda höfðu verðgildið 1.738.922 kr. (u.þ.b. 12.830 evrur) á þeim tíma sem bankinn féll og hlutabréf hans urðu verðlaus. Samkvæmt íslenskum lögum eru viðmiðunarmörkin sem heimildir nefndarinnar um dómastörf miðast við 3.000.000 kr. í einstöku félagi (sjá 26. mgr. hér að framan). Virði eignarhluta dómarsins E.T. í Landsbankanum þegar hann féll náði ekki þeim viðmiðunarmörkum, sem dómstóllinn telur ekki óeðlileg.

55. Enn fremur bar dómari E.T. ekki skylda að lögum að tilkynna nefndinni um dómastörf um neina eignarhluti sem voru í eigu hans áður en hann var skipaður dómari árið 2011. Þegar litið er til málsatvika telur dómstóllinn að eignarhlutir dómarsins E.T. í Landsbankanum og missir þeirra í október 2008 hafi ekki verið af þeirri stærðargráðu að það gæti vakið hjá kæranda hlutlægan og réttmætan ótta um skort á óhlutdrægni. Enn fremur, eins og í tilviki dómarsins M.S., skiptir sú staðreynd að E.T. átti einnig hlutabréf í öðrum banka, Glitni, ekki máli að því er varðar mat á óhlutdrægni hans í þessu máli. Af því leiðir að kærandi gat ekki af sanngirni dregið í efa óhlutdrægni E.T. er hann dæmdi í máli hennar.

56. Að því er varðar dómurann V.M.M. veitir dómstóllinn því athygli að hann átti eignarhluti í Landsbankanum sem námu að nafnvirði 428.075 kr., sem töpuðust 8. október 2008, og þannig áður en hann var skipaður dómari við Hæstarétt árið 2010. Að sögn ríkisins var tjón hans alls 8.518.692 kr. (u.þ.b. 62.860 evrur). Tjón hans, að fjárhæð sem dómstóllinn hefur ekki forsendur til að efast um, var nærri þrisvar sinnum sú fjárhæð sem tilefni hefði gefið til þess að leita heimildar hjá nefndinni um dómaraströf (sjá 26. mgr. hér að framan). Tjón hans var því verulegt að raungildi. Tjón hans var einnig verulegt miðað við árstekjur hans sem lagaprófessors á árunum 2008 og 2009. Þá ber að hafa í huga að mál kæranda varðaði með beinum hætti háttsemi stjórnenda Landsbankans rétt fyrir hrun bankans í október 2008. Í því ljósi er það tjónið á þeim tíma sem hrúnið varð sem skiptir máli, en ekki fjárhagsstaða dómans á þeim tíma sem réttarhaldið stóð yfir. Þeir hagsmunir sem í húfi voru gáfu þannig kæranda réttmæta ástæðu til þess að ætla að þeir hefðu verulega þýðingu fyrir þá hluthafa sem orðið höfðu fyrir tjóni á þeim tíma sem um ræðir, þar með talið dómurann V.M.M. Í því sambandi minnir dómstóllinn á að endurupptökunefnd taldi í raun að fjárhagslegir hagsmunir dómans V.M.M. í Landsbankanum hefðu verið slíkir að þeir hefðu gefið réttmætt tilefni til ótta um að dóminn í máli kæranda hefði skort tilskilda óhlutdrægni vegna tjónsins sem dómurinn V.M.M. hefði orðið fyrir og að endurupptaka málsins gegn kæranda væri því réttmæt.

57. Umfjöllunin hér að framan nægir dómstólnum til þess að komast að þeirri niðurstöðu að aðkoma V.M.M. að málinu hafi orðið til þess að málsmeðferðin fyrir Hæstarétti verði að teljast hlutdræg. Í þessu sambandi bendir dómstóllinn að lokum á að sú staðreynd að V.M.M. sat í dómi sem skipaður var fimm hæstaréttardómurum ræður ekki úrslitum varðandi álitaefnið um hlutlæga óhlutdrægni skv. 1. mgr. 6. gr. mannréttindasáttmálans. Vegna þeirra leyndar sem hvílir yfir umfjölluninni er ógerlegt að meta raunveruleg áhrif V.M.M. í þeim efnum (sjá *Morice*, sem vísað er til hér að framan, 89. mgr.). Í þessu máli gátu því verið uppi raunverulegar efasemdir um óhlutdrægni Hæstaréttar. Því telur dómurinn að brotið hafi verið gegn 1. mgr. 6. gr. sáttmálans.

II. MEINT BROT GEGN 2. MGR. 6. GR. MANNRÉTTINDASÁTTMÁLANS

58. Kærandi taldi enn fremur að brotið hefði verið gegn rétti hennar til að teljast saklaus uns sekt hennar væri sönnuð skv. 2. mgr. 6. gr. mannréttindasáttmálans, sem er svohljóðandi:

„2. Hver sá sem er borinn sökum um refsiverða háttsemi skal talinn saklaus þar til sekt hans hefur verið sönnuð að lögum.

1. Sjónarmið aðila

(a) Kærandi

59. Kærandi benti á að hún hefði verið sýknuð af dómi skipuðum þremur dómurum í Héraðsdómi Reykjavíkur, en sakfelld í Hæstarétti með dómi fimm dómara þar sem þrír dómara hefðu verið hlutdrægir. Taldi hún að Hæstiréttur hefði haft þá afstöðu fyrirfram að hún hefði framið þau afbrot sem hún sætti ákæru fyrir. Sönnunarbyrðin hefði færst yfir á varnaraðilann og Hæstiréttur hefði metið skortinn á sönnunargögnum kæranda í óhag. Þannig hefði verið um að ræða brot gegn 2. mgr. 6. gr. sáttmálans.

(b) Ríkið

60. Ríkið mótmælti því að Hæstiréttur hefði tekið afstöðu fyrirfram um sekt kæranda eða að sönnunarbyrði hefði færst yfir á varnaraðilann. Að loknu heildarmati á öllum gögnum málsins hefði Hæstiréttur talið að sönnunargögnin nægðu til sakfellingar kæranda. Ekki hefði verið um að ræða neinar fyrirfram mótaðar skoðanir þar sem kærandi og meðákærðu hefðu verið sýknuð af Hæstarétti í sambærilegu máli í mars 2016. Þannig hefði ekki verið um að ræða brot gegn 2. mgr. 6. gr. sáttmálans.

2. Álit dómstólsins

61. Dómstóllinn telur ekki að sú staðreynd ein að sýknun kæranda á fyrsta dómstigi af dómi þriggja dómara hafi verið snúið við af Hæstarétti veki spurningar varðandi meginregluna um sakleysi uns sekt sannast. Enn fremur er ekkert að finna í gögnum málsins til stuðnings þeirri staðhæfingu hennar að Hæstiréttur hefði haft fyrir fram mótaðar hugmyndir um sekt hennar og fært sönnunarbyrðina yfir á varnaraðila. Í því sambandi minnir dómstóllinn á að hann hefur þegar komist að þeirri niðurstöðu að engin álitæfni séu uppi varðandi huglæga óhlutdrægni dómara (sjá 51. mgr. hér að framan). Því telur dómstóllinn að þessi kæruliður sé augljóslega illa grundaður og að því verði að telja hann ótækan til meðferðar skv. a-lið 3. mgr. og 4. mgr. 35. gr. mannréttindasáttmálans.

III. BEITING 41. GR. MANNRÉTTINDASÁTTMÁLANS

62. 41. gr. mannréttindasáttmálans er svohljóðandi:

„Dómurinn skal ef nauðsyn krefur veita sanngjarnar bætur til þess aðila sem orðið hefur fyrir tjóni ef hann kemst að þeirri niðurstöðu að um brot á samningnum eða sammingsviðaukum við hann hafi verið að ræða og ef löggjöf viðkomandi sammingsaðila heimilar aðeins að veittar séu bætur að hluta.“

A. Bætur

63. Kærandi krafðist 354.296.499 kr. (u.þ.b. 2.500.000 evrur) í skaðabætur, auk vaxta, og 354.296.499 kr. (u.þ.b. 2.500.000 evrur) í miskabætur, auk vaxta.

64. Ríkið mótmælti kröfum kæranda og taldi fjárhæð þeirra óhæfilega. Að því er varðar skaðabæturnar, hefði kærandi einungis verið bankastjóri Landsbankans í nokkra mánuði og gat hún ekki gerð ráð fyrir að halda stöðu sinni sem bankastjóri til eftirlaunaaldurs. Niðurstaða um brot ætti ein og sér að teljast sanngjarnar bætur fyrir hvers kyns miska í málinu eða þá að lækka ætti fjárhæð bótanna verulega.

65. Að mati dómstólsins hefur kærandi ekki sýnt fram á orsakatengsl milli brotsins og hins meinta skaða. Því ber að hafna kröfunni samkvæmt þessum lið. Á hinn bóginn dæmir dómstóllinn kæranda 12.000 evrur í miskabætur.

B. Kostnaður og útgjöld

66. Kærandi krafðist einnig 28.067.233 kr. (u.þ.b. 205.100 evrur), auk vaxta, vegna kostnaðar og útgjalda sem til stofnaðist fyrir íslensku dómstólunum og fyrir Mannréttindadómstólnum.

67. Ríkið taldi fjárhæð kröfu kæranda óhóflega. Þóknun hennar til lögmanns hennar fyrir íslensku dómstólunum hefði verið greidd úr ríkissjóði. Ekki bæri að endurgreiða kostnað og útgjöld vegna málsmeðferðarinnar fyrir endurupptökunefnd þar sem sú málsmeðferð stæði enn yfir.

68. Samkvæmt framkvæmd dómstólsins á kærandi aðeins rétt á endurgreiðslu kostnaðar og útgjalda að því marki sem sýnt þykir að til þeirra hafi í raun og óhjákvæmilega verið stofnað og að fjárhæð þeirra sé hæfileg. Í þessu máli, með hliðsjón af þeim gögnum sem dómstóllinn hefur undir höndum og með hliðsjón einnig af framangreindu viðmiði, svo og að brotið átti sér stað við málsmeðferðina fyrir Hæstarétti og kom ekki í ljós fyrr en eftir að málsmeðferðinni innanlands var lokið, hafnar dómstóllinn kröfunni sem lýtur að kostnaði við málsmeðferðina á Íslandi. Telur dómstóllinn hæfilegt að ákvarða 5.000 evrur vegna kostnaðarins við málsmeðferðina fyrir dómstólnum.

C. Dráttarvextir

69. Dómurinn telur við hæfi að dráttarvextir skuli byggðir á almennum útlánsvöxtum Seðlabanka Evrópu (e. marginal lending rate) með þriggja hundraðshluta álagi.

AF ÞESSUM SÖKUM HEFUR DÓMURINN KOMIST AÐ ÞEIRRI EINRÓMA NIÐURSTÖÐU

1. að kæran skv. 1. mgr. 6. gr. varðandi réttinn til óvilhalls dómstóls sé tæk til meðferðar en að aðrir kæruliðir séu ekki tækir til meðferðar,
2. að brotið hafi verið gegn 1. mgr. 6. gr. mannréttindasáttmálans.
3. *Því er dæmt:*
 - a) að ríkið skuli greiða kæranda, innan þriggja mánaða frá því að dómurinn verður endanlegur samkvæmt 2. mgr. 44. gr. mannréttindasáttmálans, eftirfarandi fjárhæðir, sem umreiknist í gjaldmiðil ríkisins á því gengi sem gildir á uppgjörssdegi:
 - (i) 12.000 evrur (tólf þúsund evrur) í miskabætur, auk hvers kyns skatta sem kunna að leggjast á,
 - (i) 5.000 evrur (fimm þúsund evrur), auk hvers kyns skatta sem kunna að leggjast á, vegna kostnaðar og útgjalda,
 - (b) að frá þeim tíma sem áður nefndir þrír mánuðir eru liðnir og fram að uppgjöri skuli einfaldir vextir leggjast á fyrrgreindar fjárhæðir sem svara til almennra útlánsvaxta Seðlabanka Evrópu meðan á vanskilum stendur, með þriggja prósentu álagi.
4. að vísa beri frá öðrum kröfum kæranda um sanngjarnar bætur.

Gert á ensku og tilkynnt skriflega hinn 25. febrúar 2020 í samræmi við 2. og 3. mgr. 77. gr. reglna dómstólsins.

Hasan Bakırcı
Aðstoðaritari

Marko Bošnjak
Forseti